

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ
НЕДОПУСТИМИМИ ЧЕРЕЗ ПОРУШЕННЯ
ПРАВИЛ ПІДСЛІДНОСТІ**

Смоляк І. А.

аспірант

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Актуальність наукового дослідження зумовлюється наявністю правових ситуацій, які виникають в процесі застосування правил підслідності органами досудового розслідування, зокрема визначення та зміни підслідності, а також правового наслідку у формі визнання доказів недопустимими, що були отримані шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратурою своїх повноважень, не передбачених Кримінального процесуального кодексу України.

Регулятивні норми інституту підслідності, які визначені у ст. 216 КПК України [1] після початку досудового розслідування запускають механізм, який встановлює правила поведінки суб'єктів, на яких покладається обов'язок здійснити досудове розслідування належним чином, відповідно до вимог чинного законодавства, зокрема ст. 214 КПК України. Вказане прямо корелюється із загальними засадами кримінального провадження, відображених у статтях 7 та 9 КПК України, а також статті 19 Конституції України [2]. Визначення органу, який буде здійснювати досудове розслідування фактично здійснюється після прийняття прийняття/реєстрації заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення самим органом, який прийняв заяву, адже чинний КПК України не містить порядку визначення підслідності на початку досудового розслідування.

Починаючи з моменту реєстрації заяви/повідомлення про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, в слідчого з'являється повний обсяг повноважень на здійснення досудового розслідування, це підтверджується також у ч. 2 ст. 218 КПК України.

Відповідно до вимог КПК України, з моменту внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР перед слідчим виникає необхідність проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування, зокрема проведення першочергових слідчих (розшукових) дій у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій,

зокрема: огляд місця події, освідування, допит свідків, допит підозрюваного, обшук, а також негласні слідчі дії такі як: аудіо-, відеоконтроль особи; аудіо-, відеоконтроль місця; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. При цьому, вказані слідчі дії повинні бути проведені невідкладно, або виходячи із актуальності та необхідності, враховуючи ризик неможливості їх проведення через певний проміжок часу, а певні слідчі дії, у тому числі негласні слідчі (розшукові), які потребують надання дозволу слідчого судді, взагалі можуть бути проведенні лише один раз.

Варто вказати, що докази, які були отримані в результаті проведення першочергових слідчих дій досить часто є визначальними для всього кримінального провадження, тому дотримання органами досудового розслідування вимог чинного законодавства у процесі реалізації своїх повноважень прямо впливає на допустимість доказів отриманих від здійснення відповідних першочергових слідчих дій.

Питання визначення підслідності регулюють ст. ст. 216, 218 КПК України, при цьому поряд із видами підслідності існує загальна норма, яка регулює початок досудового розслідування тобто ст. 214 КПК України. Виходячи із цієї норми, на етапі внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, норми, які регулюють види підслідності не діють, тому що є прямий обов'язок реєстрації будь-якої зави про вчинення кримінального правопорушення. При цьому, визначення підслідності належить до повноважень прокурора, ч. 2 ст. 218 КПК України. Такі повноваження прокурора потрібно застосовувати лише до визначення територіальної підслідності, адже стаття 218 КПК України має відповідну назву – «місце проведення досудового розслідування» та регламентує саме територіальну підслідність органу, що здійснює досудове розслідування залежно від місця вчинення кримінального правопорушення. Також, ч. 2 ст. 218 КПК України містить положення про визначення прокурором підслідності на підставі письмового повідомлення слідчого, проте в ній йдеться як про визначення підслідності так і про її зміну, тоді, коли прокурор дійде висновку про порушення правил підслідності. Однак виходячи із зазначеного може виникнути ситуація, що слідчим або не буде надано повідомлення прокурору про визначення підслідності, або це повідомлення буде надано після проведення всього обсягу досудового розслідування. З іншої сторони, повноваження прокурора на зміну підслідності описано лише в ч. 5 ст. 36 КПК України, і дана стаття вказує на прокурора не як процесуального керівника, в адміністративному порядку, тобто посади Генерального прокурора, керівника обласної прокуратури, їх перших заступників та заступників, це також підтверджується в Законі України «Про прокуратуру» [3]. Крім цього, єдиною підставою для зміни органу, що здійснює досудове

розслідування є визнана прокурором у своїй постанові неефективність проведення досудового розслідування. У свою чергу, у чинному КПК України відсутнє визначення та чіткі критерії ефективності досудового розслідування. Виходячи із зазначеного, єдиною передумовою зміни підслідності є визнана постановою прокурора неефективність досудового розслідування.

Критерії ефективності досудового розслідування, та належної правової процедури, як передумови визнання чи не визнання отриманих доказів недопустимими було зазначено у Постанові від 24 травня 2021 року (справа № 640/5023/19) Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду [4]. «Наслідком недотримання належної правової процедури як складового елементу принципу верховенства права є визнання доказів, одержаних в ході досудового розслідування недопустимими на підставі ст. 86, п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК як таких, що зібрані (отримані) неуповноваженими особами (органом) у конкретному кримінальному провадженні, з порушенням установленого законом порядку». Зазначене положення також підтверджується науковцями, так Басай Н. М., визначає, що порушення правил підслідності значною мірою ставить під сумнів допустимість одержаної доказової інформації [5, с. 500]. Омаров А. А. вказує, що саме недопущення помилок при визначенні підслідності значною мірою гарантує визнання доказів допустимими, перспективу судового розгляду, а відтак, виконання завдань кримінального провадження щодо притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив правопорушення (ст. 2 КПК) [6, с. 132].

Виходячи із позиції Об'єднаної палати Верховного суду, можна дійти висновку, що прокурору для визнання неефективності досудового розслідування потрібна його оцінка, тобто виявлення вчинення чи не вчинення певних процесуальних дій, отримання чи не отримання певної кількості доказів. При цьому, якщо розглядати часовий аспект досудового розслідування, то у слідчого (дознавача) є безумовний обов'язок забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, що відповідає завданням кримінального провадження, зазначених у ст. 2 КПК України. Тому в ситуації коли прокурор розглядає питання ефективності здійснення досудового розслідування, він розглядає також компетентність органу який здійснює досудове розслідування. Отже в результаті визнання прокурором неефективного проведення досудового розслідування, відповідно, відбувається визнання органу, який проводив розслідування – некомпетентним, що відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України є юридичною підставою для визнання усіх отриманих доказів недопустимими в процесі судового розгляду.

Підсумовуючи вище викладені позиції стосовно визначення компетенції органів що здійснюють досудове розслідування можна зробити висновки, що положення п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України разом із не регламентованістю підслідності в КПК України в сукупності на практиці стають причиною визнання отриманих доказів недопустимими, при тому, що дані докази можуть відповідати всім іншим критеріям КПК України. При цьому, порушення, які стали причиною визнання доказів недопустимими можуть бути законними та відповідати завданням кримінального провадження. На противагу порушень законодавства в частині компетенції органів, що проводять досудове слідство стоять завдання кримінального провадження, вказані у ст. 2 КПК України, а саме є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Література:

1. Кримінальний Процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. ст. 88.

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3, ст. 12.

4. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 травня 2021 р. Справа № 640/5023/19 . URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97286253> (дата звернення: 20.05.2022).

5. Басай Н. М. Отримання доказу неналежним суб'єктом як підстава визнання його недопустимим : Актуальні проблеми держави і права. Одеса. 2012. – Вип. 64. – С. 497–503.

6. Омаров А.А. Інститут підслідності в кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 214 с.